

Recenze knihy: Jiří Šubr (uspořádal Karel Černý). 2018. *Historicko-sociologické reflexe*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 240 s.

Robert Lebeda

Nakladatelství Karolinum vydalo v roce 2018 knihu *Historicko-sociologické reflexe*, tvořenou texty Jiřího Šubra, které editor Karel Černý tematicky rozdělil do tří sekcí ve snaze představit odbornou práci autora v její mnohotvárné šíři a specifických podobách.

První sekce knihy se nazývá *K dějinám sociologie* a je tvořena dvanácti kapitolami, jejichž témata jsou především významné postavy sociologické teorie, ale rovněž dějiny sociologického výzkumu. Právě kapitoly věnované historii sociologického výzkumu stojí za povšimnutí, neboť se jedná o téma, jemuž není věnována náležitá pozornost, navíc v tomto případě i doplněné o autorovo hodnocení a náhled na tuto problematiku. Druhá kapitola *Hynek Jeřábek: Slavné sociologické výzkumy (1899–1949)* je recenzí na uvedenou knihu z roku 2014, jež se pokouší přiblížit historii sociologického výzkumu od jeho počátku v 17. století až do první poloviny 20. století. Přestože autor hodnotí knihu ve srovnání s ostatními na dané téma jako nejširší a nejobsažnější, současně upozorňuje, že má selektivní povahu, a sám uvádí příklady některých opomenutých výzkumů. Zdůrazňuje také, že kniha ukazuje, že rozvoj a kontinuita oboru je možná jen díky tomu, že současní badatelé navazují na ty minulé. Třetí kapitola „*Vox populi*“ nebo „*opinion public*“? *Veřejné mínění jako sociálně historický fenomén* se soustřeďuje na problematiku veřejného mínění z hlediska jeho historického vývoje a dělí se na tři části. Tématem první části *K počátkům veřejného mínění* je pojetí tohoto jevu v období mezi 17. a 19. stoletím. Druhá část *Veřejné mínění z pohledu sociologie prvního desetiletí 20. století* pojednává o první polovině 20. století, včetně koncepce československých sociologů Zdeňka Ulricha a Inocence Arnošta Bláhy. Poslední část *Stručný úvod do historie výzkumu veřejného mínění* předkládá ve zhuštěné podobě dějiny výzkumu veřejného mínění. Čtvrtá kapitola *Čeněk Adamec a počátky výzkumu veřejného mínění v Čechách* pojednává o postavě Čenka Adamce a krátké historii Československého ústavu pro výzkum veřejného mínění, jehož si autor cení pro jeho odbornost, profesionalitu a použití integrativního přístupu. Úvodní část kapitoly se zabývá postavením výzkumu v rámci československé sociologie. Další část *Československý ústav pro výzkum veřejného mínění* se soustřeďuje na vznik této instituce v roce 1946, významné osobnosti a jeho výzkumnou a publikační činnost. V části *Čeněk Adamec* autor popisuje životní a odbornou kariéru tohoto výzkumníka. *Teoretické a metodologické otázky* se zabývají používanou metodologií a způsobem řešení vztahu teorie a empirie. Poslední část kapitoly nazvaná *Rok 1948 a konec ústavu* popisuje dramatické události související s únorem 1948, jejichž výsledkem bylo ze strany vládnoucí moci ukončení činnosti ústavu v roce 1950, a přidává jejich hodnocení ze strany Čenka Adamce.

Problematiku dějin sociologického výzkumu uzavírá pátá kapitola nazvaná *Sociálněvědní archiv v Kostnici a jeho přínos pro rekonstrukci teorie sociálního jednání*, v níž se autor věnuje vzniku, funkci a činnosti archivu v německé Kostnici, který podle něj přispívá k poznání významných kapitol sociálních věd.

Ostatní kapitoly první sekce se dotýkají některých významných osobností sociologické teorie. První kapitola *K dějinám sociologie. Émile Durkheim a česká sociologie. Ke 100. výročí úmrtí významného francouzského sociologa* se zabývá kritickou reflexí této postavy v českém prostředí od počátku 20. století přes období první republiky, komunistickou éru až po liberální léta devadesátá. Třebaže se jednalo o osobnost velmi významnou, nenašla podle autora v českém prostředí svého skutečného pokračovatele. Šestá kapitola *O koncepci, která předznamenala teorii rozšířené mysli, a o jejím významu pro sociálně vědní teorii* je recenzní esej na knihu Romana Madzi *George Herbert Mead: tělo, mysl a svět* z roku 2014, interpretující symbolický interakcionismus G. H. Meada z neotřelého filozofického pohledu. V sedmé kapitole *Marek Nohejl: Lebenswelt a každodennost v sociologii Alfreda Schütze: Pojednání o východiscích fenomenologické sociologie* autor recenzuje uvedené dílo z roku 2001, jehož tématem je fenomenologická sociologie Alfreda Schütze. Práci zasazuje do kontextu české sociologie, o němž se domnívá, že postrádá nejenom překlady jeho děl, ale i dostatek kvalitních textů o fenomenologické sociologii vůbec. Osmá kapitola *Lewis A. Coser, sociolog, který „rehabilitoval“ konflikt. Ke stému výročí narození významného amerického sociologa* pojednává o tomto významném stoupenci strukturálního funkcionalismu a teoretikovi sociologie konfliktu, jehož teorii autor hodnotí nejenom jako velmi propracovanou, ale také jako využitelnou pro vysvětlení fungování totalitárních a autoritářských systémů. Devátá kapitola *Eduard Urbánek: role, charakter a doba* je zvláštní tím, že do snahy přiblížit tuto osobnost české sociologie a její myšlenky vkládá autor své osobní vzpomínky. Urbánkuv neortodoxní marxismus a jeho myšlenkový vývoj považuje jak za výsledek hluboce promyšleného postoje k různým filozofickým a sociologickým vlivům, tak i reflexe dobového historického kontextu a životních zkušeností. Urbánka hodnotí jako postavu heretickou pro jeho revizionistický postoj k marxismu, ale také jako názorově konzistentní, čímž se stala problematickou dokonce i po roce 1989. Desátá kapitola *Návštěva Thomase Luckmanna v Praze* a jedenáctá *Edward A. Tiryakian v Praze* jsou autorovými reflexemi přednášek obou významných sociologů z let 2008 a 2009. Poslední, dvanáctá kapitola *Neobyčejný život a dílo Richarda Junga se uzavřely* je věnována českému sociologovi Robertu Jungovi u příležitosti jeho úmrtí v roce 2014. Za povšimnutí stojí nejenom autorovo hodnocení této osobnosti z hlediska odborného, ale rovněž i stručný náčrt jejich poměrně zajímavých životních osudů.

Druhá sekce nazvaná *K dobovým diskuzím* je tvořena osmi kapitolami, v nichž autor reflektuje soudobé sociologické problémy a jež mají povahu recenzí, případně zpráv o konferencích, na nichž byly diskutovány. Za zajímavý lze považovat autorův kladný postoj k interdisciplinárnímu přístupu ke společenskovědnímu výzkumu vyjádřený v první kapitole *Lubomír Mlčoch, Pavel Machonin, Milan Sojka: Ekonomické a společenské změny v české společnosti po roce 1989 (alternativní pohled)* a ve druhé kapitole *Karel Müller: Industriální zdroje, ekonomický růst a sociální změna*, jež mají podobu recenzí uvedených děl. Obdobně lze nahlížet na pátou kapitolu *Miloslav*

Petrusek: Společnost pozdní doby, v níž autor nejenom přibližuje tuto osobnost české sociologie a obsah uvedeného díla, ale rovněž poukazuje na to, že kromě běžného překračování hranice mezi sociologií a filozofií jsou v knize patrné vlivy dalších věd a krásné literatury. Obsahem sedmé kapitoly *Jak porozumět kultuře v kontextu soudobé sociální teorie?* je recenze knihy Marka Skovajsy *Struktura významu: Kultura a jednání v současné sociální teorii* z roku 2013, z níž je nejzajímavější autorova snaha uvést zmiňované dílo do kontextu české sociologie po roce 1989 a předvést, že se čeští sociologové dokázali přenést do stavu, v němž jsou již podle mínění autora dostatečně znalostně vybaveni k tomu, aby dokázali aktivně zasahovat a přispívat do soudobých teoretických diskusí svými původními myšlenkami. Za zmínku rovněž stojí osmá kapitola *Jiří Bystřický a kol.: Mediální moderna: Studie k soudobým formám de-abstrakce a megality*, jež recenzuje uvedenou knihu z roku 2014, a to zejména autorovo hodnocení obsahu díla, v němž se ukazuje, že se díky všudypřítomnému vlivu médií v současném světě problematizují zavedené způsoby myšlení, původní filozofické chápání subjekt-objektových relací a zpochybňují předpoklady klasické sociální teorie.

Z deseti kapitol, které tvoří třetí sekci knihy nazvané *Na téma historické sociologie* a předkládají autorovu snahu o definici a rozvoj tohoto oboru, se jako nejzajímavější ukazují kapitoly věnované problematice času a paměti. V první kapitole *Osobní identita a čas* se autor zamýšlí nad problémem identity, času a jejich vztahem a současně předkládá své vlastní pojetí identity, jež má společenskou podstatu a s nímž je spojena společensko-historická proměna a fenomén času a prostoru. Podobného zaměření je kapitola třetí nazvaná *Ani pokrok, ani zmar: Minulý přelom století lidé víc prožívali*, která je přínosná zejména tím, že seznamuje nejenom s historickým vývojem a různými pojetími tohoto jevu v různých typech společností, kulturách a epochách a s tím souvisejícím jeho odlišným vnímáním, ale také s autorovou snahou značně rozmanité představy o čase shrnout do čtyř vývojových forem a doplnit je navíc o postmoderní pojetí. Na výše zmíněnou problematiku času navazuje druhá kapitola *O umírání a smrti. K českému vydání knihy Norberta Eliase O osamělosti umírajících*, jež má podobu recenzní eseje na uvedenou knihu, v níž se kromě představení daného tématu v samotném díle zamýšlí také nad tím, do jaké míry je reflektováno v samotné sociologii. Problematice paměti je věnována desátá kapitola *Kým jsme? A kam patříme? Dějiny versus paměť*, v níž se autor zabývá příčinami současného problematického stavu výzkumu fenoménu paměti a důvody, proč za jeho řešení považuje interdisciplinární přístup. Zajímavou součástí této kapitoly je autorovo zdůvodnění svého vlastního výzkumu paměti, v němž se pokouší propojit koncept historického vědomí a historicko-sociologické bádání.

Poněkud neobvyklou podobu má závěr knihy nazvaný podle své formy *Rozhovor Karla Černého s Jiřím Šubrtem (namísto závěru)*, v němž se Šubrt dotýká řady témat osobního a odborného rázu, ale rovněž předkládá své badatelské plány do budoucna, zejména plány věnovat se opět studiu sociologie času se slovy: „Stále ještě doufám a věřím, že bych snad mohl v této oblasti přijít s něčím alespoň trochu novým“ [225].

Zhodnotíme-li na závěr všechny sekce a jednotlivé kapitoly, můžeme vidět, že svůj cíl kniha splňuje a představuje autora z několika různých úhlů pohledu v souladu s tématy, jimiž se

zaobírá. Nicméně jako další kladný přínos lze vnímat skutečnost, že kniha rovněž předkládá celou řadu problémů a témat, jimiž se sociologie zabývá, a upozorňuje i na její méně známé stránky a osobnosti. Za obzvláště významné lze považovat kapitoly věnované dějinám sociologického výzkumu, zejména pak historii výzkumu veřejného mínění, ale také autorovo důvodné obhajování interdisciplinarity ve společenskovědním bádání, jež naplňuje historická sociologie, mezi jejíž spoluzakladatele na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze náleží.